

СТРАЖИЛОВО

ВЛАСНИК И УРЕДНИК

ЈОВАН ГРЧИЋ

У НОВОМ САДУ, 7. АВГУСТА 1894.

ПЕСНИШТВО

ИЗ „СНОХВАТИЦА“

ЛОВАЦ ОСТА БЕЗ ЛОВА

Лов ловио Сава с Подунавља,
Не улови лова никакова
Већ опази са села дјевојку.
Њој се јавља Сава с Подунавља:

„Стани, срно, — око ти је црно!“
Одговара са села дјевојка:
„Не см’јем, Саво, — око ти је плаво!“

Змајован

ЗЛО СЕ ЗАПОЧЕЛО, А ДОБРО СЕ СВРШИЛО

Три девојке, четир момка, —
Седам невоља;
Жито жњели пак сажњели, —
Траже одмора.
Препелице докликују:
„Ожените се!“
Голубови догукују:
„Изберите се!“
Ал срамота дјевојкама
Момке бирати,
А момци се оштро гледе,
Шта ће четврти!
Побоја се Оливера,
Најразумнија,

Да не буде љутих рана
И без душмана;
Пак говори Оливера,
Најразумнија:
„Дај дарујмо Милутину
Нашу Даринку;
Веселин ће обеселит’
Нашу Велинку;
А за мене и за Гојка
Не брините се:
Он разуме јаде моје,
А ја његове. —
А шта ћемо са Лазаром?
— Не ће остат’ сам:

Заволо је сестру моју,
Пак да му је да̄м.“

Змајован

ДРВО УСПОМЕНЕ

Стар јечи око куће моје,
Трску ломи, кров нада мном чуна,
У врту ми младице повија,
Врата тресе, на окна ми лупа.
Жао ми је, што ће обломити
Лепе цветке и најслађе воће.
Бар да с њима онај орах стари
Из корена ишчупати хоће!

Ње већ нема да стазу поправља,
Што у хладак испод њега води —
Сухо дрво, давно напуштено,
Нит хлад даје нити плодом роди,
Ал бурама ипак одолева,
Бес олујни не мож' да га крене,
Да у дане досаде и туге
На прошлост ме живље опомене.

Ленскиј

ОЧЕ, БЛАГОСЛОВИ!

ПРИПОВИЈЕТКА ИЗ МОСТАРА

Ко би се могао надати, да ће газда-
Симина шћи Ковиљка, коју он воли као
зеницу ока свога, поћи за коровођу,
коме је сав иметак у вијолини!?

По цијелом Мостару пукао глас, а та по-
вост бијаше женама главни предмет разговору.

Баш је била неђеља, кад се из цркве на-
вратих мало код моје тетке Васе на кафу. Она
ни пет ни шест, већ онако без поздрава и за-
чуђено упита ме:

— Та молим те, је ли истина, да ће се
Ковиљка Симина са онијем Чехом коровођом
вјенчати?! Јао, јао луде друге! Та она може
имати од првије газдића најљепшега.

Ја слегох раменима и рекох јој да о томе
ништа не знам.

Мени то не бијаше вјероватно, те кад се
поздравих са тетком, одем управо у родице
Ковиљчине Миле, с којом сам још од ђетињ-
ства познат. Држао сам стално, да она о томе
све зна, а нисам се ни преварио. Ево како
је било:

Беџих Кузмик, коровођа пјевачког друштва,
настанио се баш у кућу, која гледа у Ковиљ-
чине прозоре. Диван младић, да му треба тра-
жити такмаца. Е не зна се, брате, да ли је
шири, да ли виши! Снажан, лијеп и добар мла-
дић, а млад, тек ако му је двадесет и две.
Његово велико чело издаје га за умјетника а
у очима му сија пјеснички жар. Био је родом
из Чешке а прешао је био у православље.

Свако, ко је пролазио испред куће старе
Круне, газдарице овог младог Чеха, осврћао
се на прозор, од куда се љеваху тихи звуци
вијолине, пуни свете туге, чежње и љубави.
Ти звуци стварали су се под вјештим прстима

младога Чеха. Но била је једна душа, коју су
ти звуци водили далеко, далеко, неће, ће ни-
кад људска нога крочила није; ће вјечно буји
мирис злаћаног маја; ће пјевају безбројна јата
шарених птичица. Ти звуци отварају су јој
двери небеског раја. Она се с њима заједно
губила у бесконачном простору плаветнога не-
ба. Њезино срце бијаше харфа, која брујаше
под додиром тијех умилније звукова. Њено срце
одлетило је као птичица и опијено љепотом
младога Чеха, пало му на груди, веселило се
и плакало онде...

Њихови су се погледи сусрели и без ри-
јечи казали су једно другом тајну својих ду-
ша. Њихове душе загриле су се као два цвје-
тића па се тако љубиле.

Колико ли је пута уздахнуо млади Чех,
гледајући младе богаташе и оплакивао судбину,
што га је створила умјетником. Он би волио
да је син богата газде, па би онда лако Ко-
виљка била његова. Често у очајању збораше:

— У свијету данас само богаство и новац
решава а умјетност је људима комедија, с ко-
јом се у часу одмора задовољавају. Ох, кад
бих и ја само био богат, па ето среће! Како
би моје срце горело покојом и задовољством!
На својим грудима грлио бих онај рај, што
ми оте срце, мисли, душу и покој снова мојих.
Њезине миле руке савијале би се мени око
врата; ъезина уста зборила би моје име; она
би мене звала својим. О, Ковиљка, ти би тада
била моја... Али овако, за јадна и сиромаш-
на умјетника твој те отац никад не ће дати.
Ти ме љубиш, ја то знам... То сам прочитао
из сјајног и сјетног догледа твога, што ми га
шаљеш; то ми је казала она тиха и бескрајна

сјета, која трепери на божанском твоме лицу. Јесте, без ријечи казала си ми све. Ох, па кад ме љубиш, онда чуј овај глас, што ти га душа спрема: дођи к мени и хајдмо, хајдмо далеко... далеко, ће нас људи не ће стићи. На ове груди дићи ћу те и чуваћу те као своје благо, да ми те људи не украду. Са мном ћеш тако сретна бити. Ово чело мислило би само за те; ово срце горило би само за те; ова душа молила би се само за те; ове руке радиле би само за те. О, дођи, дођи!...

Тако тужаше млади умјетник а сама рука хватала се вијолине а тужни звуци попунили би ријечи његове туге.

* * *

Била је блага прољетна вече.

Прохладни вјетрић слетао је са цвјетка на цвјетак, љубио их и с мирисом њиховим лепршао по зраку.

Ни један глас малих птичица није се чуо, само што је славуј цјевао о својој гордој ружици у градини а ситне се злаћане звезде низале по плаветном своду око блиједе мјесечине. Силан је свет отишо у поље да се прошета и расхлади од дневне жеге и омаре и да удише свјежину питоме ноћи. Па и стара Круна, газдарица младог Чеха, отишла је до своје комшинице Насте, да се с њоме мало поразговара у њезиној китној башчи. И газда-Симу позвао је његов стари јаран Лазо, да оду у виноград те да искапе коју у хладовини.

Само младог Чеха не позиваше срце, да се одмара у хладовини пољског зрака. Он је љубио самоћу и био је блажен, ако га когод није бунио у његовим мислима. Вијолина, туга и чежња били су му најмилији другови његови.

Ваш те вечери стајао је на прозору а блиједа мјесечина бацила на њ своје зраке и љубљаше му високо чело. Као да се зауставила, да ужива складне звуке, што их широм ноћи носијаше свјежи вјетрић са његове вијолине.

Он стајаше непомично на једном мјесту. Лијевом руком загрлио вијолину а десном превлачи лагано преко тананих жица. Његова глава бијаше сањиво забачена и погледи упрти у свијетлу бесконачност, ће се злаћане звијезде преливаху миљем рајске дражи; па и тамо међу звјездама он гледаше само лик своје Ковиљке, која се на њ тако љупко осмјехује и као да му шапће: »Твоја сам, твоја!...«

Док је младом умјетнику тонула душа у

мору немирних снова; док су његови сјетни звуци са вијолине блудили по крилу благе вечери, младо и дражесно дјевојче квасило је своје лијепо румено лице чистом кристалном росицом — сузама. То нису биле сузе које обични смртни створ пролијева, то су биле сузе аћеоске љубави и душе. Она је јецала горко и боно а своју малу главицу обарала је на подглавље своје постеље. У томе је часу зажелела да постане вјетрић па да одлети на груди младог свирача и ту да издахне а та би смрт била слатка, тако мирна и без бола...

Љубав је бура, која опустоши и раскида цвјетиће у перивојима наших душа а у ту се пустињу настани кукавица — туга... Ковиљка плакаше тајно и боно. Али на једанпут сину њезино око ватреније него икад, а у том пламену стајаху речи: одважност и рад! Срце јој закуца оном снагом, коју крије јунак у својим прсима.

Зачешља своју меку и густу, свилену црну косицу, стави на главу мален фесић а око врата китни ђердан па се лагано и пажљиво украде из своје собе; сиће низ степенице и као лептир претрчи у врата старе Круне. Лагано на прстима узађе уза степенице и стаде пред собу лијепога странца

О, ко ће описати њезино душевно стање у овом часу?! Ко ће да прогледа кроз њезине груди, да види ону буру страха, која још савлађиваше њезину одлучност?! Као плашљива кошута освртала се на сваки и најмањи шушањ Како би то за њу било, да је ту кобач затече?! Па стара Круна! Шта би ријекао свијет?! Па њезин отац, како би у њ могла погледати?! Па њезин дјевојачки понос! И може ли се она као Српкиња тако упустити да странцу открива своју љубав?

Све то у једном часу, као усијана шипка, прохуја кроз њене млаћане мисли Срце јој је куцало више него икад. Њезине пуне груди таласаху се и дизаху се бурно, као морски вали. Дах јој застајаше а врела крвца јураше муњевитим летом у њену убаву главицу.

По равном, бијелом и глатком њену челу проби врели зној и она га дрхтавом руком брисаше бијелијем рубцем. Али на једанпут као да је охрабри нека нова мисао:

— Гријешим ли ја заиста, ако љубим? Зар је љубити срам и поруга? Зар нас љубав понижава? Јесте, љубав нас понижава ако није света, истинита, чиста, вјерна и божанска; ако

*

Петар

се играмо с њом, тад нас она понижава. Али моја љубав није невјерна, она је чиста и свијетла као роса на прољетном цвијету, она мене понизити не ће! Па нека сав свијет збори о мени што му драго, моје поштење постаће свијетло, моја љубав, света љубав, не ће мене Српкињу понизити, јер Српкиња љуби часно и поштено!

И она диже руку и ухвати за браву на вратима, која је дијељаху од њена најдражег блага на свијету.

Врата се лагано отворише и она уђе у собу. Занесени млади Чех тргне се. Његови прсти на тананијем жицама стадоше и звуци умријеше... Он шћаше клекнути и молити се свето и побожно пред сликом богиње, са које исијава најљепши зрак мира божјега, за којом толико гине и умире; која му је отела срце и мисли; која је учинила те се разбуктио пламен у његовој души и која његовијем осјећајима постаде краљица. Он није знао шта да чини. Зборио би али ријеч застаје а усне дрхћу. Он би јој полетио да је загрли, али она бјеше тако света, е му се чињаше, да се он грешник не смије приближити томе небу. Његова прса дисаху у неком нејасном страху, као у грешника кад целива свето распеће Мученика Човјека и Бога. У колебању своје душе осјети на једаред бијелу врућу руку, како му се око врата свија. Осјети на распламћелијем грудима лаки терет њене миле главице. Чу свети и бескрајни уздах ће се изви, као птичија молитва у сјајном сунчевом зраку. Два свијетла ока, двије блиставе звијезде гледаху га и шаптаху му: Љубим те...

Јесте, њежно и лијепо дјевојче пало му на груди, загрлило га, гледа га, не збори ни речи.

Он бијаше тако блажен, тако утјешен, као трудни морнар, кад послае тешког бјеснила буре и олуја стигне у мирно пристаниште. И полети ријеч са његових вијемих уста:

— Ковиљка!

За тим је загрли грчевито и њихове се усне спојише и плану први слатки пољубац, а младо дјевојче кроз сузе радоснице прошапутала:

— Је ли, нас двоје се не ћемо никад растати?

— Никад, Ковиљка, никад! Ми смо створени једно за друго и нико ми те не ће отргнути. Ми ћемо заједно живити и умријети... Спаситељко моја! Спаситељко, да, јер си ми вратила све што сам сахранио: наду, снове и

покој душе моје и ја те немам чиме другим да наградим, до ли вјерношћу срца мога... Али једна мисао, као отровна гуја, пије моју крв... Твој отац... твој отац... зар ће он допустити, да пред олтаром гледа своју јединицу са странцем, са сиромашнијем умјетником.

Дјевојче се трже, и нехотице се са њени малени усана оте ријеч: »отац!«... и заћута замишљено... Али с нова јој око сину светим жаром одрјешите воље и њене ањеоске ријечи забрујаше:

— Док сам била малено и лудо дијете, размажено чедо родитеља свога слушала сам га у свему. Његова воља била је моја воља. Сваки миг његова ока испуњавала сам послушно и бојала сам се да га у чему не увриједим. И сад, захтјева ли послушност од мене, све ћу му испунити, све учинити по његовој жељи па и живот свој на очев захтјев жртвоваћу, али се од тебе растати не ћу. Отац има право нада мном али никад над мојим срцем, над мојом љубави и душом. Бог је људима дао срце, да њиме осјећају слободно и да љубе. Љубав је као птица, лети и пане онамо, куд је жеље воде. И мени је Бог дао љубав, а она је изабрала своје мјесто у теби. Ох, ја ипак не сумњам у доброту његову. Он мене воли као живот свој, он ће моју жељу испунити. Пашћу му пред ноге, љубићу га и молити, да нас благослови. Не хтједне ли, нисам га дужна више слушати, а тада нека не куне мене, за то нека куне небо, које нам је дало срце да по својој вољи љуби и осјећа. Али једну ми жељу мораш испунити; ако ме љубиш, ако ти је моја срећа мила, обећај ми у овом најмилијем тренутку, у првом пољупцу нашем, да ћеш увијек мој мили српски народ љубити као свој; да ћеш га бранити и вјерно заступати као његов син и поштовати га, као што поштујеш своју милу Чешку, која је и мени света и драга. Ти и народ мој највиша сте ми светиња. То ми обећај и бићу срећна и бићу твоја!

О, како је божанствено било виђети онај усхит, што затрепери на лијепом лицу младићеву! Њезини гласи били су му звуци чиста херувима, што облијеће пријестолу вјечитог Бога... Он је пригрли јаче а са уста му сађе глас:

— Хоћеш ли живот, даћу ти. Хоћеш ли крв моју, пролићу је за те. Ово срце из својих груди ишћупаћу за твоју вољу. Колико си

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

својом љепотом надмашила све своје другарице, толико и још више величином своје родољубиве душе. О, благо оном народу, у коме се рађају таке девојане! Ја сам срећан, од свега свијета срећнији, кад ме љуби така душа. О, Ковиљка, кунем ти се светињом љубави моје, кунем ти се својом чашћу, да ћу ти жељу испунити. Твој српски народ увијек је сваком поштену Чеху био братски и мио народ, и ја ћу га увијек љубити као свој, тим више што си ти цвијет тога великог несавладног и славног стабла. Љубићу га, Ковиљка, љубићу га као и ти; љубићу га као што љубим тебе!...

Њихове усне спојеше се и заћуташе, а срца су била жарко и врело...

* * *

Те је вечери газда Сима спокојно испијао ракију у хладовини винограда са својијем пријатељем Лазом. Он није ни сањао, да у том часу странац грли његову јединицу.

Њих се двоје разговарали и пијуцкали, док ће ти њему Лазо:

— Вјере ти, Симо, нешто ми паде на ум. Ко је онај младић, што станује према твојој кући у бабе Круне? Видим га увијек на прозору. Тај ти и не оставља собе, него се цијели дан завуче па свира уз ћемане.

Газда Симо као да се сјети нечега:

— Да, да, то ти је, брате нови коровођа, пјевачког друштва. Баш ми је неки дан причала баба Круна о њему. Каже да је врло добар момак. И ја га често видим на прозору. По лицу му судећи, рекао бих да није лош.

— Ама, брате Симо, нешто ћу ти казати.

— Шта, Лазо?

— Ама све ми се чини... да овај... твоја... знаш ови... Ковиљка...

— Шта, Ковиљка?! — погледа га зачуђено газда Сима.

— Баш некијех дана ишао сам послом па прођем испред твоје куће. Твоја Ковиљка бијаше на прозору. Она ме није спазила, јер је заццпљена гледала у прозор оног момка а он је свирао уз ћемане. Ја сам одмах помислио, да ту има нека, те сам ти баш наумио казати. Гледај, Симо, да какогод своје дијете одвратиш од тога, јер ђаво не спава; све може бити, младост лудост, а крв је крв...

Ово ни мало не би мило газда-Сими, него му зададе бриге. Та он би за своју Ковиљку дао живот и све, али за понос и част имена

свога он би и рођено чедо заклао рукама својим, па ма му срце препукло.

Већ је било вријеме и њих се двоје упутише кући.

Ко познаје ход газда-Симе, примјетио би, да су му ове вечери кораци били бржи него иначе. Кроз уши су му непрестано зујале ријечи Лазине.

Он није сумњао у своју шћер, али тек онако нешто га је љутило. Он се журио и сав задуван дође кући. Стари зељов залаја а кад виђе домаћина, поче вртити репом и умиљавати се.

— Ковиљка! — пола озбиљним гласом зовну Симо, али одговора нема.

— Ковиљка! — јаче завика газда Сима а кухарица Роса одазва се:

— Газда, Ковиљка ће можда бити код бабе Круне. Можда јој се досадило самој, па је отишла преко да је мало прође вријеме.

Његово се набрано чело наоблачи а у очима је сијао родитељски гњев. И не чекајући часа оде и улезе у врата бабе Круне. Надао се да ће затећи своју Ковиљку, ће се разговара са Круном, али нити Круне нити Ковиљке. У сваки и најмањи будак завиривао је, али ње нема.

Сад је био на чисто.

О, шта би наједаред од тог човјека! Изгледао је страشان и мрачан, као дубока јесенска ноћ. Поглед му је био пламен, који уништава и коси. Тјело му је дрхтало а отров гњева кибио му у души. Ријечи његова пријатеља испуниле су се. Љутит, страشان и одважан као див, луи руком на врата собна, у којој бијашу загрљени. Врата се широм отворише и лупнуше.

Он шћаше гурнути, као гладан лав на свој пљен и прстима ишчупати дах живота оном, који у том часу грљаше његово најмилије на свијету.

Али као да му на пут стаде нека тајна сила, која му шапташе: »Не ступај напријед, грешнице! Ово је рај, у ком се два анђела моле Богу своме; не буну им молитве, јер ће се Бог гњевити!«

Његови укочени погледи спазеше његову јединицу у загрљају младога Чеха. А као да му је блиједа мјесечина шћела потпуно тајну да открије, обасјала је кроз прозор својим ланганим зраком двоје загрљеније те изгледаху свети и величанствени.

www.Кад се врата растворише, убаво се девојче изви из загрљаја младићева; снага је шћаше изневјерити. Она дрхташе као прут а страх јој испи са бијелог лица слатку румен. Скупивши последњу снагу, полети оцу, клече му пред ноге, руке диже и склопи их, као побожни калуђер на молитви, те дрхћући и збуњено рече:

— Оче, благослови и опрости! Ако ти је мила срећа твоје јединице, ако се твоје родитељско срце стара за будућност твога ћетета и ако ти је мило, да твоја Ковиљка задовољно проживи на овом свијету; ако си икад, оче, љубио; ако знаш шта је љубав, а ти, оче, благослови ове двије душе, које је Бог сјединио. Смилуј се, оче, и не гријеши! Допусти, да твоја Ковиљка пред олтаром пружи руку оном, кога воли. О, оче, он је тако добар, тако поштен и узоран, да ће ти бити као син! Он ће те љубити, као што те ја љубим. Спаси ме, оче; спаси мене и себе, јер је у овој нашој љубави Бог. Чувај се, оче, да томе Богу не згријешис, јер је страшна казна његова. Оче, благослови!

За цијело је то вријеме млади Чех стајао укочен и блијед, а у његову се оку засјале сузе, које је изазвао његов анђео молитвом својом. Груды су му дисале нагло; он је слу-

шао глас, који се за њега моли, који за њега пред родитељем својим дрхти и он скупи снагу, крочи и клече, поред свога анђела, пред збуњенога оца, склопи руке и понови:

— Оче, благослови!

Ко би могао мислити, да се одлучна воља газда Симе може порушити и његова љутина растопити у благу питомост?! Ко је вјеровао да ће његов гњев, што мало прије сијеваше у оку, замијенити топла суза! Ко ли је у сну снито, да ће са његова чела минути страшни облак!

Буру његове срце утишала је ријеч његова чеда. Сунце љубави родитељске васкрсе у његовој души и расвијетли је. Низ коштуњаво његово лице стадоше се ронити топле сузе и он диже своје родитељске руке над главама двоје драгих, очи к небу уприје и јецајући завапи:

— Оче, благослови!

А блиједа месечина провириваше кроз прозор и гледаше, како на старчеве груди падоше двије млађане главе а кроз тишину благе и питоме ноћи као да и славуј у својој милој пјесмици збораше:

— Оче, благослови!

Алекса Шантић

ДНЕВНИК ЈЕДНЕ ЖЕНЕ

ОД ОКТАВА ФЕЉЕТА

(Наставак)

VII

25 јуна

д осам или десет дана амо прекинула сам своје белешке; пробудиле се опет у мени старе моје скрупуле; бојала сам се да ћу овапутити шимере, ако их ставим на артију; страх ме било, ако себи у том попустим, да ћу појачати утиске, за које би можда било боље да се разлију на све стране. — Опет ме је мајка, и не знајући, охрабрила, да попустим кобној својој вољи те да се опет латим дневника.

Кад сам ојутрос ушла у њену собу, да јој пожелим добро јутро, пољубила ме је нежније но иначе; па онда је узела једну моју руку па ме запитала: — Немаш ли ништа да ми кажеш, чедо моје? — Рекла бих, да имам, мајко. — А... Господин d'Éblis ти се удвара, је ли да? — Не знам, да ли ми се господин d'Éblis удвара, слатка мајко, јер никад ми није рекао ни речи,

која би и из далека изгледала налик на изјаву; али је канда радо близу мене; некако с поштовањем и поверењем говори са мном, но уз то чисто и са неким страхом, не као са осталима. Све што говори, говори мени а паз и на најнезнатније ствари, које ја рекнем, као да је свака моја реч бисер... Ако се то зове удварати се, онда ја одиста мислим, да ми се он удвара.

— Опазила сам ја то, рече озбиљно моја мајка. А није ли то теби досадно?

— Није.

— Није... наравно да није... најпосле још не гори кућа над главом, је ли? Ти се ниси ваљда загледала у тога господина?

— Загледала? Нисам.

— Али ти се допада?

— Мало.

— Да... но, па допада се и мени. Чуј, чедо

моје, нас две нисмо дошле амо, да тражимо теби мужа, али ако га овде нађемо, можемо га исто тако и овде узети, као и другде. Није ли тако? Али ти ћеш појмити, чедо моје, да је то веома озбиљна ствар, коју човек дваред мора промислити. Ја са своје стране, кад сам опазила, како се он понаша, нисам ни часа почасила него сам замолила госпођу de Louversu, да ме о њему извести; осим тога сам писала у Париз и на све стране распитала за њега.. Резултат тих распитивања је то, да нема озбиљне сметње, него баш напротив! Него допусти, чедо моје... ти ваља да знаш, да ни моје ни ичије мишљење не сме утецати на твоје личне осећаје... ту нема никакве озбиљне сметње, то је све; породица, уважање, шта више и имање, све је то у реду... Но при свем том те преклињем, не дај да те сувише нагло, сувише лако одвуче први утецај; узми себи времена, да га провреш, да пустиш да се сталожити... Та ја те познајем... ти би била безгранично несрећна, кад не би наишла на праву срећу... ти си од оних, које само једаред љубе, а те се не смеју преварити... Ако ти је срце обузео нежан осећај, ако је, да све кажем, љубав ушла у твоје срце, она ће у њему и остати; она ће се онде сместити као на краљевском престолу, који човек напушта само по цену свога живота!

Анђео, који је у мени, као што каже Сесила, одавно ми је, само јачим изразима, дошапнуо ту истину, коју ми је моја мајка сад гласно изрекла. Он ме је опоменуо, да будем на опрезу; дошапнуо ми је, да ће моја прва љубав бити једина, силна, вечита љубав, те да је морам добро изабрати или са ње пропасти.

То су до душе фразе, али их ја осећам.

Љубити човека, који заслужује сву моју оданост, моје поштовање, и бити љубљена од њега... то је лепи сан мога срца! Је ли истина, збиља истина, да је близу, са свим близу, да се тај сан испуни?... Да видимо!

Да човек, као што је господин d'Éblis и угодне и часне спољашности, најфинијег образовања, особених заслуга, и јуначка нежна карактера, да таква, мал те не савршен човек одговара свему, што само може пожелети женско срце, то је наравна ствар!

Да се младо девојче, које мисли, да се тај особити човек одликује нарочитом пажњом, осећа тиме поласкано и почаствовано, да са свим нарочито весеље налази у посведневном дружењу са тим надмоћним духом и том лепом душом, да је у потаји обузима сладак занос при помисли, е се из тога прелазног поверљивог дружења може излећи вечита

свежа... ништа није наравније, ништа се већма не разумје само по себи!

Али што ми на несрећу изгледа мање наравно а много сумњивије, то је, да човек, као што је господин d'Éblis, који, како ја мислим, у свем свету може наћи другарицу, која га је достојна, може за тако кратко време озбиљно заволетити бледу, романтичну Шарлоту. Човек тако лако верује оно што жели! Да ли се ја не варам? Нисам ли жртва самих учтивости, којима обасипа мене, јер нема друге? Па за божји леђи... дуго време... око Сесиле облећу и удварају јој се а мене нико не гледа... То се човеку учини мало да је неправедно па ми се показује пажљив...

Је ли само то? Па ипак, ако се ја јако не варам, није он од оних, који ће олако тек мутити мир женскога срца!

Али како сам му се могла допасти ја? Какве ли су моје заслуге? Ако их у опште и имам, он за њих не може знати, јер ја не издајем својих мисли; ја му не говорим ништа друго, до ли оно што му смем рећи, а то су свакидашње ствари.

Знам дабогме да сам лепа а то, на први поглед, привлачи чак и таква човека. Али да је само то... колико је он свога века видео лепших женских, но што сам ја!

Кад добро размислим, чини ми се, да је у његовим очима моје најбоље својство, које ли је задовољило његову симпатију, моје саучешће с његовим пријатељем Рожером. Оданост његова према Рожеру јесте страст, која је са свим овладала њиме те он воли све, што ласка тој страсти. Још на дан његова доласка и не знајући сам изашла на сусрет тој његовој слабости, а од тога сам времена, можда нешто и хотимице, имала често прилике додирнути ту жицу његова срца. Кад је по наговору господина d'Éblis Рожé први пут сео за сто међу нас, сви се јако зачудили а још јаче обрадовали, нарочито његова мати. Сирота жена сва се сјала од радости. Он се био ошишао а и на одело је боље био припазио. Његово лепо, бледо и плашљиво лице мало се по мало у нашем друштву разведрило и разблажило, ма да се још једнако помрачи и страшно развуче, кад га и најмања прилика подсети на немоћност му — кад му на пример треба туђе помоћи, да седне или да устане. У таквим малим приликама обично покажем ја искрено своје саучешће, које ми он улева. Обично после ручка и вечере седне у башти на једну од клупа, што су под прозорима. Једаред у вече опазимо ја и Сесила, да незгодно седи, па намигнемо једна другој. Сесила отрчи у собу, накупи силесију јастука па ми их

пружи кроз прозор; ја их дадем господину d' Éblis а он их стане метати тако, да подупру руку и ногу рањеникову; но био је веома невешт те га ја станем у шали корети па рекнем господину de Louvercy:

— Допустите, господине!

Па онда удесим јастуке, како то већ женско чељаде уме боље него мушкарац. Господин de Louvercy мало ми збуњено захвали а господин d' Éblis јој весело довикне:

— Да веште ли двориле? Је ли, Рожеру?

Господин d' Éblis као да више признаје такве

(Наставиће се)

ПОУКА

ПРАДОМОВИНА СРБА

(Наставак)

III Срби у Мезији

Земља међу Дунавом и Балканом звала се Мезији (Moesia). Њезине обитавалоце називаху најчешће Гетима, јер су се бавили земљедјелством (*Γήτης*, земљедјелац).

За Гете између Дунава и Балкана знаде већ Продот, који вели, да су Гети најхрабрији и најмирнији од свијех Трачана; знаде и Тукидид који приповиједа, да је Sitalces, краљ Одриса, када се побунио против Пердике II (454—414), краља Македонског, позвао на оружје и Гета између Дунава, Балкана и Црнога Мора. Страбон и Птолемеј означају шире границе Гете. Птолемеј вели, да Гети живе међу Карпатима, Скордусом (Шар-планином) и Црнијем Морем. А Страбон каже, да живе са обадвије стране Дунава као и Мизи, који су такођер Трачани. Ну од искона дијеле се на Даке и на Гете; Даки живе на сјеверу а Гети на југу Дунава према Црноме Мору. Дачанима назвали су Гете Римљани, као што вели Плиније и потврђује Дијон Касије. Овај вели: „Наддунавске пребивалоце називам Дачанима, као што се и сами називају(?) и као што их називају Римљани, макар што знам, да их Јелини називају Гетима; јер ја знам, да су оно Гети, што живе уз Дунав преко Балкана.

Све до Римљана бијаху Гети слободни. Испрва покорне Римљани западне само Гете, источни осталоше слободни. Али су Римљани умјели и овамо пренијети своју власт и од гетских владалаца начинити своје намјеснике, који су свакад радили у корист Римљана. Ради тога употребљавао је гетски

мале пажње него онај, коме су намењене. У таквима ме случајевима погледа некако замишљено и, као што мени изгледа, некако чисто гануто. У осталом се то, што господин d' Éblis за ме осећа, одаје само тим знацима захвалности и радошћу, са којом као да тражи моје друштво и забаву са мном... Мили Боже, је ли то довољно, да смем с разборком пустити срцу на вољу те подрађивати ту симпатију, која је до сад можда само пролазан сан, но која се, ако јој се подам, већ сутра може излећи у бескрајну страст?

народ сваку згodu, да се отресе римскога господства и Римљани имађаху доста посла са побунама Гета. Да отклоне побуне, приме римски цареви множину Гета у војску. И један од њих, Максимин Трачанин, попе се на пријесто римскога царства. О њему приповиједа Капитолинус, да се родио у неком трачкоме селу и да је у младости разумијевао само гетски језик. Гети су га као свога сународника веома вољели а и он се с њима најрадије дружио.

Ето историјописци старога вијека знају у Мезији за трачко племе Гета. На почетку пак V стољећа називају се Гети и Готима. Први их тако назива Павао Орозије, који је писао око год. 417, и који је Гете добро познавао. Његова је ријеч: *Getae, qui et nunc Gothi*, али у исти мах додаје, да су ти Готи потомци мезискијех Гета и да су исти народ с онијема Гетима, који су били чувени већ год. 1184 пр. Хр. и судјеловали у тројанскоме рату, који су ратовали с Александром Великијем, који су последије год. 375 посл. Хр. били страшни Римљанима а за Аларика и за Атаулфа живили у пријатељству с Римљанима. Шта више вели, да су прекодунавски Гети истога племена, којег су и мезијски Гети, јер обоји сачињавају један те исти народ.

Рашта су исконски Гети названи Готима, не може се сада још докучити, тек је из ријечи Павла Орозија јасно, да та два имена не значе два него само један јединцати народ. А то изрично свједоче св. Хијероним,¹⁾ Проконије²⁾ и Шпартујан,³⁾ јер кажу, да се Гети и Готима називају.

Јорнанд, пишући историју Гота, употребио је

књигу Орозијеву, али је веома замрсио историју. Он је криво разумио Орозија а заваран сличношћу Даније (ће су заиста живили њемачки Готи) и Дације, једноставно је словенске Гете претворио у њемачке Готе, за које булазни, да су се у Мезију доселили. И овај изрод историјски постао је посвећена наука, у коју се не смије дирати. Управо је за дивно чудо, како је историјска наука могла усвојити нешто, што не одговара истини. Ако је ишта смијешно, заиста је смијешна наука о доселењу њемачкијех Гота у подунавске земље, јер о томе не говори ниједан савремени писац, осим будаластога Јорнанда, нити се овђе налазе трагови нијемштине.

И послје Јорнанда називају се Гети Готима, али увијек у словенском смислу. Тако каже Проконије, да подунавски Готи говоре истијем језиком, којијем и Сармати а то се може рећи само за словенске Гете, јер су и Сармати Словени (Види „Јавор“ 1892, бр. 30). То се потпуно слаже са онијем, што пјева Овидије: *Exercent illi sociae commercia linguae; per gestum res est significanda mihi*. Па и сами Јорнанд назвао је књигу своју о Готима „*De rebus Geticis*“.

Као год што је неистинита догма модерне историје о доселењу њемачкијех Гота у Мезију, тако је исто неистинита и наука о досељивању Словена. Савремени писци, као што су Проконије, Мисцелан, Теофилакт, Теофан, Бедрен, Зонарас, па и сами Јорнанд приповиједају, да су Словени са оне стране Дунава почамши од Јустинијана (527—565) па све тамо до Константина Погонате (668—685) проваљивали у византијско царство, али не за то да се у њему населе, него да оплијене царске градове. А сваки пут враћали су се натраг било од своје воље, било прогоњени византијском војском.

Да се забашури истина, вели се једноставно: Гета је нестало а овамо се доселише Словени. Данашња историја није кадра доказати нити једно нити друго. Кад би то било, свакако би то записали били савремени писци, који су забиљежили војне провале прекодунавскијех Словена и неколике насеобе прекодунавскијех Гета и Сармата. Савремени онда историјописци нијесу насељивање Словена забиљежили просто с тога, што га ни било није; нијесу нестајање Гета записали управо за то, што Гета није нестало, него и дан дањи живе у својим потомцима на балканском полуострову.

А кад су се Словени већ досељивали у Мезију од 527 до 685 год., јесу ли могли за тако кратко вријеме, за 158 година, пословенити све оне прасједиоце, које су овђе нашли, да су Бугари, када су овамо год 679 дошли, нашли овђе саме Словене.

Ако оставимо на страну теорију о доселењу Словена у Мезију и узмемо непристрано изучавати старе и византијске историјописце, онда ћемо се примакнути пуно ближе истини, но што смо јој сада на домаку. Тако ћемо наћи, да је у оно доба, када су вислански Гети год. 375 дошли у Мезију, дошло с њима овамо и име *Sclavi, Sclavini*, Словени а да старога имена Гета нестaje из историје, као што је нестало и многих другијех имена, којима су Словени прије тога називани. Име Словени преноси се на балканске Гете ле с тога, што су били истога рода и племена, којег и вислански Гети. Теофилакт, писац VII стољећа засвједочава то. Он каже изрично: „Римљани поставши ближи сусједи *Гетима*, а ово је *старо име варвара*, не усуђиваху се борити се с њима.“

Познато је, да су Византинци по примјеру старијех писаца називали Словене варварима. Па кад Теофилакт вели, да је варварима старо име Гети, не признаје ли тиме, да су Гети Словени? Ну осим овога индиректнога свједочанства даје нам исти писац и директно свједочанство, јер вели: „*Гети* пак или *Словени* пустошаху сусједне крајеве Трације“ а још директније: „*Гети* или што је исто *Славини*“. А таково свједочанство више вриједи него ли све ипозете модерне историје.

Мојсије Коренски, јерменски историк (370 - 489) и ако је старији писац, знаде овђе само за Словене. Он вели: „Земља Трачана лежи источно од Далмације; а Тракија има пег мађијех и једну већу провинцију, у којој живи *пет словенских племена*, у чија су сједишта доселили Готи.“ се Та велика провинција јесте Мезија, јер и јесте највећа од свијех провинција, на које је тада исток балканскога полуострова раздијељен био, и у коју су год. 375 дошли не Готи него прекодунавски Гети. Мојсијеви дакле Словени нијесу ништа друго до стари Гети. Мојсија потврђују Теофан и Никефор, који кажу, да су Бугари, када су год 679 дошли у Мезију, нашли овђе седам словенских племена. Према томе истинита је ријеч старца Нестора, да су се Словени први доселили у подунавске земље, другима ријечима: они су овђе аутохтони.

Јер су Гети били само један огранак српско-трачкога племена (Иродот IV, 93) а Теофилакт их изрично назива Словенима, јасно је, да су исконски Гети били Срби. Па то свједочи њихова ношња, њихови обичаји и топографија Мезије.

Овидије и живот св. Паулина свједоче, да су Гети носили кожун, то обљубљено одијело српско, а Јелинима и Римљанима бијаху гетски бревенци (уске хлаче, какове носе војници и какове Срби од

вајкада ношаху) тако зазорни, да су их због њих називали „braccati“. Константин Порфиrogenит спомиње некаке гетске игре, које су се играле пред царскијем двором у Цариграду. Ма да Константин не описује подробно тијех игара, види се јасно, да је то по свој прилици српско коло или оро.

Страбон приповиједа, да су Гети гајеве и ријеке, ће су палили жртве својим боговима, називали *Βουγαίωνος* а то није ништа друго до Богај, Бугај, богов гај. Суровјецки потврђује то, јер увјерава, да се некадањи гајеве, који су били боговима посвећени, називају Богај, Бугај. С тиме је у свези, што Словени многе своје ријеке назваше именима, која су изведена од ријечи Бог, као што су: *Božek*, *Волана*, *Вог*, *Вуг*, *Вогана*, и што Срби цвијет један назваше перуника (по Богу Перуну) или богиша.

И топографија потврђује да су мезијски Гети били Срби. По Иродоту (IV, 49) живљаху *Κροβίζοι* на ријекама *Athrys* (трис, триска, тријеска, ивер), *Noes* (Осма) и *Artanes* (Јатра, Јантра) у грмовима (*krovistè*). Дакле се зваху српскијем именом Кровићи. — Плиније знаде за *Sinus Sagarius* (загорски) а Дијон Касије за Троглодите око велике пећине *Cira* (*dzira*, *dira*, шкуља). У L. 24 каже, да су гето-мизијска племена имала своје жупане (*regulos*), од којих именује два: *Deldo* (дѣдо, дјед) и *Roles* (орел, орао). Када је Константин Велики покорио мезијске Гете, сагради у њиховој земљи градове *Περσθλαβα* (Преслава), *Πλισκοβα* (Плискова) и Дрстр, који имају чисто српска имена. Шафарик навађа више таковијех имена а Коста Николајевић (Летопис Матице Српске. К. 104. Стр. 43) наводи ова имена од коријена „Срб“: *Servinjano* (Србињан) код Ђустендила, Српћой (Српско село) код Самокова, главица и село *Sirbin* (Србин) на горњој Струми, која најјасније говоре за српско поријекло Мезије.

„А када се посматра једноликост свијех словенскијех имена мјеста на балканскоме полуострову, вели врло лијепо Гопчевић, мора се признати, да је некада морао бити заједнички и језик свијех балканскијех Словена, а тај није могао бити други до српски.“

* * *

Трачане на сјеверу Балкана називаху стари историци најобичније Гетима а између Балкана и Трачкога (Вијелога) мора Трачанима. У самоме Балкану живљаху *Coralli* и *Bessi*. *Coralli* именом својим кажу, да су словенски *Norali*, *Gorali*, Горштаци. Беси су названи тако по гудурама (*βησοί*),⁴⁾ у којима су наставали.

Ако добро загледамо у културну историју Беса, и она ће нам казати, да су били Словени и Срби.

Св. апостоли савјесно су испуњавали заповијед Христову: „Идите и учите све народе у име оца и сина и духа светога. — Идите и проповиједајте еванђеље свима тварима.“ Историја нам казује, да су св. Петар, Павао, Јаков и Андрија проповиједали св. еванђеље народима балканскога полуострва њиховијем народнијем језиком. Па кад су ови народи тако рано примили хришћанство, близу је памети, да су имали литургију на своме рођеноме језику. А да је то истинска истина, свједочи свједок над свједоцима — историја. Св. Хијероним, који је год. 393 био у Јерусалиму, приповиједа, да је у лаври јерусалимској било калуђера различнијех народа, који су на своме народном језику свршавали обреде, само не бјеше калуђера латинскога језика. Међу њима бијаше *бескијех* калуђера, који су читали литургију не само својим народнијем језиком него и својом народном буквицом.⁵⁾ А у животу св. Теодосија стоји писано, да је он калуђере јерусалимске лавре раздијелио на три литургијска одијељења, на јелински, јерменски и *бесијски*. Издавач живота св. Теодосија мисли, да је бесијска литургија била словенска; ну Палма није о томе двоумио, него Бесе изрично назива Словенима. Чак 1218 год. бијаше у некадањој Мезији доста словенскијех манастира, који су стајали у свези са лавром св. Теодосија у Јерусалиму.

Кад су Беси имали своју народну буквицу, пита се, ко ју је саставио? Јорнанд,⁶⁾ Декстер⁷⁾ и Зосомен⁸⁾ кажу, да је Улфила био владика подунавскијех Гота и да је за свој народ саставио буквицу и превео св. књиге. Када је он то урадио, не каже се, али се даде установити. Познато је, да је дозволом цара Валента добјегао год. 375 у Мезију Атанарик са својима Гетима, позније дође овамо и Фритигерн из Германије. Њих двојица узму се сада свађати и отимати за старешинство над Гетима. Улфила је био на страни Атанариковој и када су му аријанске владике гетске саопштите, да ће га, ако прими аријанизам, потпомагати и сам цар Валент, учини то Улфила. А да се аријанизам међу Гетима што боље учврсти и што више рашири, састави Улфила према ондашњој грчкој курзиви *ирву* словенску б квицу, која се позније назвала *глаголица*, уреди аријанско-глагољску литургију и преведе св. писмо на словенски језик. То је он дакле учинио између 375 и 380, јер се ове године последњи пут спомиње.

Кад Созомен вели, да је Улфила год. 325 био на сабору у Никеји а год. 360 на сабору у Цариграду као владика Гота, близу је памети, да је он био владика исконскијех Гета а не онијех Гота,

управо Гета, који су год. 375 дошли у Мезију. Дакле је саставио буквицу и превео св. писмо за словенске Гете. И *Diversarum gentium historiae* изрично кажу, да је Улфила саставио гетску буквицу.⁹⁾ А кроника александријска свједочи, да Сармати, у које Прокопије убраја и Гете, имају своја слова и своју библију.

Мезијски Гети, Горштаци и Беси давно су побугарени, само Шопови сачуваше све до данас своја српска обиљежја;¹⁰⁾ Трачани пак на југу Балкана страном су побугарени а страном појелињени. То као да је урис урисио српскоме народу!

¹⁾ Et certe Gothos omnes retro erudití. Getas appellare consueverunt. Migne. XXXI, 727.

²⁾ Geticam gentem Gothos esse aiunt. Ed. Grotii 207.

³⁾ Helvius Pertinax (год 193) dicitur ioco dixisse: Adde, si placet, etiam Geticus Maximus, quod Getam occiderat fratrem, et Gothi Getae dicerentur; quos ille, dum od orientem transit, tumultuaris proeliis devicerat Spartianus in Caracalla. с. 10.

⁴⁾ Шафарик овако доказује Словенство Беса: Bessi (народ у Тракији 456 пр. Хр.) Herod., Polyb., Strabo, facti rom.

Inscr.; за Бјесе, Бесе вели сав стари вијек, да су најкајучкији народ, дакле од ББСЪ, БЕС, што у Словена и данас значи исто што и daemon, зао дух; испореди и сарматске Бјесе у Карпатима; wariag и wrag, странац и непријатељ; надаље Влци, љутичи итд.

⁵⁾ Nunc vero passionem Christi et resurrectionem eius cunctarum gentium et voces et litterae sonant... Bessorum feritas et pellitorum turba populorum... stridorem suum in dulce crucis frerunt melos, et totius mundi una vox Christus est. Epistola ad Heliodorum.

⁶⁾ Gothi populus immensus, cum suo pontifice, ipsoque primate Vulfla, qui eos dicitur et literis instituisse, hodieque in Moesia regionem...

⁷⁾ Gulphilas Gothus, litterarum Gothicarum inventor, nomine doctrinae ingeniique valde laudatur. Migne: Patrol. lat. XXXI. 505.

⁸⁾ Ulfilas, Gothorum episcopus... qui in concilio Nicaeano (325) convenerant, consilio Constantinopoli habito (360) interfuit... Primus praeterea fuit, qui literas apud eos invenit, literasque sacras in patrium sermonem converterit.

⁹⁾ Gulphila promisit Getarum, quas videmus ultimas (litteras). Hambgii 1611, p. 156.

¹⁰⁾ Гранични дијалекат међу Србима и Бугарима. Зона Ц и Ч од М. В. Веселиновића. Београд 1890.

(Свршиће се)

С. Кончар

СМРЗНУТЕ ЖИВОТИЊЕ

Говори се о „мртвој“ зими; јер хладноћа вези-на сузбија живот у врло уске границе. Песник пева дивном пролећу, жарком лету и шареној јесени, али пријатељ природе и зими наћи ће по штагод; та, баш борба живота, животиња и биљака са цичом зимом изазива у врло великој мери пажњу његову, и испитивања зими за то су и занимљива, јер ту човек долази до сазнања докле може живот да се одржи.

По обичном сватању топлота је главни услов за живот; али ми знамо, да животиње и биљке задовољавају се и с врло мало топлоте, шта више има читав свет живих створова, који из дана у дан, из године у годину, лети и зими живе у таквој температури, која је за нас већ права зима, и сокови, који циркулишу у телу оних створова, вечито су хладни као лед.

У дубинама океанским има великих просторија, где је температура увек испод 0°. На источној обали јужне Америке има „хладна доља“ на дну атлантског океана, у коју непрестано дострујава хладна вода из јужног леденог мора, те је температура тамо увек — 0·6°С. У опште најдубљи тавани морске воде су необично хладни, и ретко кад да су топлији од + 2°С, они се често разхладе на — 3°С,

јер слана морска вода не смрзава се при 0°, као што се смрзава вода по нашим рекама и барама, него тек при — 2·5°С или при — 3°С, које долази отуда, што у морској води на разним местима има неједнако соли. Но у тим вечито као лед хладним морским водама има, како нас поучавају најновија испитивања дубина морских, обилан број животиња.

Додуше на површини земљиној живот је везан за блажије годишње доба; у таквим приликама живот доспева до најбујнијег развитака, али животиње и биљке су наоружане разним средствима, те за то могу да одрже и најјачу зиму цичу. Некоје су животиње тако очврсле, да се смрзну те буду са свим чврста маса, па ипак чим време попусти те се откраве, живе и даље. Тај појав, којему се заиста морамо дивити, одавно је разбудило пажњу испитивача природњака те многи држе, е се живот може у приликама и прекинути, али да се после опет на ново појави — разбуди са свим, као оно навијен сат што кад му зауставимо шеталицу, не иде, а чим му шеталицу кренемо, иде даље.

Животиње са топлом крви не могу предурати такав и толики губитак топлоте, јер умиру већ, чим температура њихове крви спадне на + 25°С; живо-

тињем се боре против хладноће тиме, што се у њиховом телу непрестано развија нова и нова топлота. Само оне животиње, које зиму преспавају, јесу изузетак од тога правила; крв рускога цизла, кад зими спава, може да се расхлади на $+4^{\circ}\text{C}$. па ипак животиња не угине. Друкчије је код животиња са хладном крви, које немају своје рођене топлоте, него су онолико топле, колико и њихова околина. Већина ових животиња врло је осетљива на врућини и према испитивањима Бертолдовим жабе и рибе угину, кад се крв њихова скроз загреје на $+25^{\circ}\text{C}$, напротив могу да издрже велику хладноћу.

Познато је, да се рибе могу слати кад су смрзнуте, па кад су тамо доспеле, куда треба, могу оживити, кад се метну у хладну воду, да се у њој откраве. Славни путник на север Сер Џон Франклин приповедао је, како је видео једног шарана, који је оживио и толико се опоравио, да се весело праћакао, ма да је био са свим смрзнут пуних тридесет и шест сати.

Исти је појав виђен и на жабама и пробањем потврђен. Но нашло се, да смрзавање сме ићи само до неке одређене границе, ако хоћемо да животиње после и оживе, кад се откраве. Ако је температура у околини спала на -5° до -6°C , животиње су поскапале и нису оживеле, кад су после и пажљиво биле открављиване. Унутра у телу тих животиња не сме, према испитивању других испитивача природњака, температура спасти испод -2.5°C , хоћемо ли да после и оживе, кад се откраве. Испитиване су и још ниже животиње, као што су пијавице, пужеви и медузе. О овима последњима Г. Ј. Романес казује ово: „Када су се откравиле, цело њихово питајасто ткиво било је пуно као начичкано небројено многим леденим кристалима, који су се образовали у њима при смрзавању из морске воде, која је врло важан саставни део тога питајастог ткива. Па ипак кад су се откравиле животиње су се са свим опоравиле, ма да ткиво није могло доћи са свим на стару меру, јер је изгледало као искидано, по свој прилици од силних ледених кристалића.“

Тако шта пробано је и у најновије доба, а особито В. Кохе у Бону. Покушаје те за то је вредно узети на око, што настаје питање, да ли се баш скроз и скроз смрзне животињско тело на тим степенима хладноће. Образовање леда унутра у телу животиња није тако прост процес, као што се образује лед у нашим рекама и барама. Крв и разни сокови у животињама нису чиста вода, него раствори, у којима има разних соли и беланчевина, а ми знамо, да се такви раствори смрзавају тек ис-

под 0° ; пре него што то буде, одвајају се соли и беланчевине од воде, која се међутим смрзава. Кад ми н. пр. скупимо морски лед и раскрavimo га, добићемо од њега не слану морску него слатку воду. И такви се процеси снују и у телу животињском. Један део сокова додуше одвојиће се и при -3° до -4°C смрзнути те бити лед, други пак воду неће упустити, те ће остати течан.

Према покушајима Коховим свежа крв смрзла се тек кад се јако расхладила на -15°C , пошто су се међутим соли одвојиле.

Тиме се тумачи позната чињеница, што су неке животиње веселе и при температурама испод 0°C , само ако је вода течна, у којој живе. Могуће је нашу обичну воду разхладити и испод 0° , па да се не смрзне; то ћемо постићи, ако воду пре тога по сата кувамо да ври, те тако истерамо из ње све гасове, за тим пазимо да је вода са свим мирна; ваздух је не сме додиривати, за то је морамо поклопити стакленим поклопцем. Фаренхајт, који је познат са својих поправака на термометру, знао је за ту чињеницу још у почетку прошлога века. И видело се како су у тако разхлађеној води биле веселе животиње, н.пр. пијавице, ма да је температура била -3° до -4°C . Њихова малена тела нису се смрзла ни на таквој хладноћи.

Осим тих споменутих средстава, има животињско тело и других средстава против смрзавања. Крв и разни сокови у телу животињском већином су у врло танким каналићима. В. Кохе је пак доказао, да се течности у ситним длакастим судићима врло тешко смрзавају; тако звана капиларна снага као да не да, да се течности смрзавају. Кад је узео цеви, којих је унутрашњи пречник био тек 0.3 до 0.4 милиметра, разхладио је у њима воду до -7°C , па се вода још није смрзла. Крвне жиле и остали судићи за разне сокове, у риба, жаба, пијавица итд. већином су пак још много ситније цеви, те по томе, да се животињско тело са свим скроз смрзне, треба врло велике хладноће.

Протоплазма је материја, за коју је везан живот; из протоплазме постају поједине ћелијске животињског тела, и та протоплазма може у даним приликама поднети врло велику хладноћу. Ми то опажамо на разним дрвенастим биљкама, које предурају и најљућу зиму, и споре некојих бактерија могу да поднесу и -40°C и више. Опасно је пак, кад се лед образује унутра у телу или унутра у ћелији. Као што је познато, лед заузима већи простор него ли вода, откуда постаје. Боце и бомбе напуњене водом па добро запушене, пуцају, кад се вода у њима смрзне. Слични појави збивају се и

у телу животињском; кад се појаве поједине ледене иглице, ћелије се распадају, дивни склоп организма квари се и те велике озледе доводе смрт, ма да иначе сокови у организму могу да поднесу јако разхлађење. Те се озледе морају и збити, чим се смрзне већи део воде, које има у организму, дочим саразмерно мало леда у организму животиња може лакше да предура.

Тако што може се опазити и код човека, кад се смрзне. Ово се тиче само појединих делова, кад се смрзну, н. пр. уши или удови. Кад се смрзну

По пемачком.

буду са свим тврди, и с најмање снаге, па их можемо покрхати. Но такви смрзнути делови нису још са свим умрли и могу се још спасти; они да на ново оживе треба их загревати, при чему ваља бити врло предосторожан, т. ј. загревање мора ићи јако из тија. Смрзнутога ваља однети у какав хладан простор, па смрзнуте делове полагамо загревати снегом а за тим хладном водом. Донесе ли се смрзнути у какву топлу собу, напрасно загревање може му нанети смрт, но сигурно пак да ће на смрзнути део наићи какво запаљење, или „бранд“.

Андрија М. Матић

КЊИЖЕВНОСТ

А. ЧЕХОВ

О Д Х. МЕНКЕСА

Кад је Всеволод Гаршин, тај меланхолични песник руски и последњи уметник младе руске књижевности, онако рано завршио свој мучни живот, изгледало је, као да ће бити дуг застој у руском песничтву. Наскоро за тим бацио је Толстој анатему на сваку уметност па се подао мистицизму. А што је још било младих талената те искрсоше овде онде, ти се сви дадоше у неко вечито натуралистичко експериментовање без смера, као да је натурализам сад тек у зачетку. Са свим заборавише, да је натурализам достигао био већ свој врхунац у роману „Расколников“. Ма како да су били даровити, запали су већином у покушајима и студијама; књижевност нису нимало помакли напред. Само је Короленко покушао да удеси нове струне, али ма како да су тонови са тих струна фини, за тим нешто слабуњавим лепом романтична заноса и fine психологије, која извире више из осећаја му него из разума му, стоји индивидуалност сувише мало маркантна.

Да би се руској књижевности помогло да дође до нова угледа, био је потребан уметник са новом врстом вида, са срећним темпераментом, који уме да схвати и разуме све тонове људскога осећања. Психолошки је роман ту већ што је умео најбоље урадио у Толстоју и Достојевском а песимизам је у Тургееву и најпосле још у Гаршину нашао своје највеличанственије песничке тумаче. Сад је потребан био уметник кова Мопасанова, али уметник, који би кадар био у Русији не изгубити свој хумор; уметник, у кога још живи последњи остатак душевна здравља у његова народа. А то је тешка

ствар код народа, који је „од главе до пете“ огрезао у једној јединој рани. Али је само том песнику осигурано било интересовање Запада.

И зби се то чудо. Велик неки руски лист открио је једнога дана тај дар, који је одмах задобио срца свега света. Млади песник — сад једва ако је превалио тридесету — зове се А. Чехов. Он је опет почео онде, где су све велике литературе прихватиле опет песнички конач после дуга лутања по неплодним пољима: код новелистичке идиле, као што су други опет почели са *драмском* идилом.

У његовим се малим приповеткама погледа дивно посматрање и велика вештина у неколико потеза насликати слику пуну живота. Узмемо н. пр. малу идилу, којој је натпис „Деца“. У њој се ништа не приповеда. Збива се доцкан у вече зими. Родитељи нису код куће, деца, којој се придружио још и мали синчић слушкињин, седе у скровитој соби па се играју лијо-тако. У тој скици има неке ведре веселости, која мора загрејати свачије срце, малишадја је карактерисана са таквом вештином, какве у тој врсти још нисмо нигде нашли.

Није се Чехов уметности својој научио ни од Толстоја ни од Достојевског, он подсећа више на Тургеевљеве „Ловчеве записнике“, само што у тим красним причама има мање горчине и оптужбе. Ако је у Тургеева највећма навијен тон болећива песимизма те му је хумор налик на сунцем обасјану кап росе, што лежи на увелу јесењем цветку, то Чехов гледа живот весело и ведро па уме и у животу самораних и сиротих да нађе тиху, бојажљиву срећу. Он спада међу оно мало срећних песника,

који дају да живот утиче на њих, место да, као његов претходник Гаршин, о животу само премишља па да га то премишљање убије. Само у једној јединој новели, што се зове „Снови“, има нешто као силна оптужба, искрела из саучесне душе са оним плачевним смешењем, које се јавља у једној јединој речи а више утиче, него дугачке тираде очајања. Збива се у јесен. На прљавом, пустом друму ескортују два полицајца особена неког човечуљка у оближњу малу варош. „Тај кукавац ни најмање не одговара оном, што човек себи замишља о лупежу. Мален је, слабуњав, а црте на лицу су му fine, без карактера и са свим неодређене. Обрве су му танке, поглед подан и благ, бркови се једва виде, ма да је тај лола прешао већ тридесет. Корача бојажљиво, погнуто а руке завукао у рукаве. Огрлица његова отрцаног сукненог капута дигнута је те допире до капе, тако да се само види малени црвени нос. Кад говори, муца високим гласом а сваки се час закашље. Тешко је рећи, шта је управо тај човек. Ни од њега не можеш то дознати, тај кукавац нема ни имена. „Сам Бог зна, шта човек да мисли о теби!“ вели му један од полицајаца. Ако си сељак — ниси сељак, ако си господин, ниси господин, него нешто у среди. Ономадне сам прао сито у језерцу па ухватим ево баш оволишну змију, ето као овај прет, има кости на ртењачи и реп. Испрва сам мислио да је риба, но после видим — ђаво је не однео! — имала је ноге. Нити је била риба, нити змија, нити... знао је ђаво, шта је била... Ето видиш, *такав си и ти*“.

Већ у тај опис унесен је дубок трагичан мотив, каква може бити само у Русији. Тај детињски човечуљак постао је злочинац а није ни сам знао. Да би се осветила свом газди, који ју је преварио и завео, дала му је његова мати отровно пиће да га даде грофу. Ето с тога мора сад у Сибирију. Па заиста се човеку мора ражалити кад чује, како се кукавац гледа да утеши: „Не бојим се ја Сибирије; и Сибирија је Русија. Исти Бог и цар онде као и овде, само онде има више *слободе*. Онде је све боље“. Каква ли гриска иронија говори из те наживности! „То је све тако“, одговара полицајац, „али ти, брајко, никад не ћеш доћи до тих слободних крајева. Како и да доћеш? Прећи ћеш можда три стотине врста па ћеш онда дати Богу душу. Та видиш ли, како си сипљив. Какав си ми ти мајчин пешак? Погледај се само: сама кожа и кост. Умрећеш ти, мој брајко“. На један минут после тога кукавац се још већма згурио а руке још већма увукао у рукаве. Полицајац заћутао па ћути...“

То је само мален оглед Чеховљеве вештине,

која у својој краткоћи више каже него најразговорнија жалосна игра.

Но не тугује он свагда тако горко; као но позна сунчана светлост, која се још распе над кишовит летњи дан, шири Чехов дискретан хумор над оне мале трагедије свакидашњег живота, поред који човек пређе па их и не опази а са којих само прави песник проплаче сузу, смешећи се — без оптужбе, без јаука. Ваља само видети како у мајсторској скици, што се зове „Јад“, прича јаде остављена старца. Зимско је вече, снег никако да стане. Кириција Јона Потов сав је бео, као аветиња. „Седи горе на колих, згурио се што може већма па се и не миче. Па да читава гомила снега падне на њега, ни онда, као што изгледа, не би нашао за вредно да га сгресе са себе. И коњиц му је бео, ни он се не миче; сав је некако ћошкаст, ноге му праве као батине, па и кад га погледаш из најближе близине, изгледа ти као коњ од медених колача којег можеш купити за једну копјејку“. Јона се задубио у тужне мисли, умро му пре неколико дана јединац син у најбољим годинама. Сад тражи коме да се изјада, јер његов је јад толики, да би испунио сав свет. Најзад му се јави муштерија, неки официр Путем док га друге кириције, што долазе с друге стране, грде, што не скреће, почне да прича своју тугу: „Мени је, господине умро син — како ли се само смрт могла заборити?“ „Тако, тако...“ вели муштерија, а склопио очи па као да га се и не тиче, што говори кириција, „сви морамо умрети“. Опет Јона остаје сам, бол хоће да га загуши, али у то ево ти опет три муштерије. То су три пијана ђакеле, међу њима један гурица, који непрестано кашље. За двадесет копјејака хоће да се одвезу некуд далеко. „Добро!“ вели Јона, а радује се, што је опет нашао света. „Терај!“ довикује му гурица „Боме ти имаш смешну капу, брајко! Та неби је нашао такве у свем Петрограду“. Јона тера лагано а оно троје га ударају, грде, и не марећи, што је стар. А он се радује. Један бол умаљује други! „Еј, еј, то је баш весела муштерија!“ кличе. „Да је Бог поживи! Мени је умро син, али ја сам жив и здрав — чудно је, да се смрт тако забунила. Остала ми је само једна жена — а то је земља... да, да, ... гроб“. Оде му и та муштерија. Ни у крчми га није нико хтео да слуша те тако оде у у коњушницу до свога коњичка. „Жваћеш ли?“ пита га. „Де жваћи само, жваћи!“ Коњичак га слуша а дахом својим додирује руке свога господара. Јона се занесе па му стане све причати... Таквим финим ситним потезима склопљене су слике правога живота, које уме да назре Чехов са срећним темпераментом трагична хумористе. Друкчији је он

од већег Гогоља, кога је социјално огорчење често завело до карикирања и чији се смех често ори као бесна вика

У другој једној сличици, што се зове „Вањка“, премешта се Чехов. пун унутрашње ганутости, у душу остављена и зостављена детета. Вањку Шукова, дете од девет година, дао је деда му у шегрте. Мајстор га зло туче а дете у невољи својој пише ноћу писмо свом деди на село. То је писмо пуно дивне пајвности: „Слатки дедице“, почиње, „а сад пишем теби писмо. Честитам Вам Божић и желим ти свако добро од Господа Бога. Немам ни оца ни матере, остао си ми само ти. А јуче сам добио батина. Мајстор ме је за кике извукао у авлију па ме је кајишем изударо за то, што сам нехотице заспао, кад ми је ваљало љубати његово дете, што је лежало у колевци. Ове ми је недеље мајсторица паредила, да оперем харингу. Ја почео с репа а она узме харингу па ме њеном главом стане ударати по лицу. Калфе ми се подсмевају, шаљу ме у крчму по ракију па ми наређују да од мајсторице украдем краставаца. Немам шта да једем. Слатки дедице, буди тако добар па ме узми одавде и одведи ме кући, иначе морам умрети!“ Вањка развуче усне, прљавом песницом пређе преко очију па зајеца. „Рибаћу ти дуван, молићу се Богу, а ако буде што, што ти се не допадне, можеш ме иступи. Ја сам већ пешке хтео да дођем, али немам чизама а бојим се зиме. Кад одрастим, бринућу се за тебе, а кад умреш, онда ћу ти дати парастос. А Москва је велика варош... Дођи, слатки дедице, па ме

одведи одавде, горе ти живим овде него пас. Па поздрави ми Јелену, гуравог Јегора, кочијаша, а моју хармонику немој ником дати. Твој унук Иван Шуков. Слатки дедице, дођи“. По што је свршио писмо, дуго је још премишљао па онда напише ову адресу: „Дедици у селу“. Почеше се за тим за уво па дода: „Константину Макарићу“. Писмо онда метне у сандук па заспи пун слатке наде...

Морао би човек исписати силне Чеховљеве скице све, кад би хтео да прикаже све fine ниансе његове мајсторске вештине. Ваља само још споминути ове скице: „Једаред у години“, „Стругач Петров“, „Удаје се куварица“, „Код маршалове удовице“, „Подушје“, „Бегунац“. — У свију је исти кратки, мајсторски облик, на крају фина поента, која каже све. Све Чеховљеве скице подсећају на красна мала Додетова „Писма из моје воденице“. Чехов је такођер вештак прве врсте у извађању расположеја, али не мора кретати велик апарат, да у читаоца изазове свој расположеја. У његовим причама нема никакве декорације, као што тај песник у опште не зна за позу. Његова пластика нема много речи, тек само натукне штогод, само баци силуету па већма утиче него крештавим бојама.

Исто је тако срећан Чехов и у психолошкој новели, но изгледа, да је њу научио тек проучавајући француске аналитичаре.

По оном, што је до сад написао, спада Чехов међу најсрећније и најпоуздапије таленте у европској писмености.

Das Magazin für Litteratur.

С немачког.

К О В Ч Е Ж И Ћ

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ

— Две „Снохватице Змајовине“, које доносимо на челу овом броју „Стражилова“, извадио је уважени песник из збирке те нам их послао да их угледа ради саопштимо у „Стражилову“. Змај је рад те своје „Снохватице“ да изда у свескама од по четир табака, али ће прва и друга свеска изаћи заједно. Рукопис те две прве свеске послао је песник Матици Српској ради награде. Ми смо уверени, да ће крајне „Снохватице Змајовине“ извојевати себи и награду Матице Српске и симпатију у читалачке публике. У то име добро дошле! — Са своје стране захваљујемо песнику на пажњи, коју је овом приликом указао нашем „Стражилову“.

— Од другог издања „Целокупних дела Љубомира П. Ненадовића“ изишла је и девета свеска, у којој су занимљива Љубина „Писма из Грајфсвалда“.

— Крагујевачка гимназија на крају школске године 1893/4 штампала је свој „Програм“, у ком је крај школских

ствари и расправа Јове Н. Томића „Пре три столећа“, скице из историје српског народа у XVI веку.

— Директор гимназије пожаревачке штампао је у Пожаревцу објављену већ раније књигу „Сарајево од свог постанка до данас“. У књизи има на 12 лепих слика и 160 страна обичне осмине.

— Као тринаеста књига „Дјела југославенске академије“ угледао је света „Задарски и Рањини лекционар“. Оба ова рукописа приредио је за штампу Милан Решетар Они су сродни са Бернардиновим, који опет издаде раније Т. Маретић.

— Из немачког часописа „Zeitschrift für Nahrungsmittel-Untersuchung, Hygiene und Waarenkunde“ посебно је отштампан у књижицу од 9 страна чланак професора Бранка Ановића „Über die chemische Zusammensetzung altserbischer und macedonischer Weine“. „Дело“ га је у кратко приказало.

С М Е С И Ц Е

(Царица руска Катарина II као новинарка.) Да је царица Катарина II била вешта и на перу, познато је за ту даровиту жену; но мање се знаде, да је била и новинарка. О томе поближе јавља у најновије доба царско руско хисторијско друштво. Новине, у које је царица писала јесу: „Камерада пријатеља руског језика“, које је засновала год. 1783 њена пријатељица принцеза Дашков. Њени чланци били су писани у облику подлистака, и носили су натпис „Истина и појезија“ (Wahrheit und Dichtung), и титле, који је зацело и Гетеу био познат. „Камерада“ је био обликом као данашњи реви-ји па тако је био и уређиван. Књижевничка природа царичина избила је и ту на јавност, јер је одустала писати у те новине за то, што је имала размирица са издавачем њиховим. Тако барем она каже; други пак зли језици веле, да ју је љубав лепом Ленскију, који је баш тада био њени љубимац, отргла од новинарства. Последњи чланак, који је царица написала у „Камераду“, јесте као њезин новинарски тестаменат; начела, која је царица у томе чланку поставила, још и данас нису ништа изгубила од своје цене. У томе чланку пише царица ово:

„Остављам моје добро „Истину и појезију“ сваком, когод хоће, али само тако, да онај, који га прими, пише и даље без увијених фраза, и да се не покажује, као да стеве под силним теретом мисли“.

„Нека увек пише кратке и јасне реченице а никако дугачке и заеукане“.

„Употребљујте руске речи, место страних. За што увијевати речи у суседа? Зар нам језик није доста богат?“

„Чувајте се говорничке вештине — осим ако се баш сама силом у перо не утискује“.

„Никад не буди коме на зевање — али не буди на не правом месту ни духовит“.

„Не вијај духовитост нити дражи на смеј“.

„Не узимај штаке, где су доста ноге, то ће рећи, избегавај бомбастичне и надуване речи, где ће обичне речи исказане достојанствено и лепо, лепше стојати“.

„Где треба бити моралан, буди с достојанством, а никако да си коме на досади“.

„Тежину мисли треба одлакшати, т. ј. велике мисли јасно треба исказати, како би те и најобичнији читаоци могли разумети“.

„Желети је, да се писац што више губи, те да се више мисли на његов спис; не треба, да га видиш, како се увек он миче, и како он говори“.

„Све ово пишем у пуној својој свести“.

Из заједљиве примедбе царичине на крају види се, да њени тако јасни и разумљиви прописи нису никако били уобичајени у њених савременика. А како је данас? Ми често можемо читати новине и књиге, у којима се мисли казују магловито и увијено, и то се држи, да је дубоко, оригинално и духовито. Из речи царичиних можемо црпсти барем утеху, да не пати само наше време од фраза и разних флоскула, него да је тако било и за њено доба, пре сто и више година.

(Berl. Tagebl.) М.

(Дрво, које светли.) „Horticultural Times“ јавља, да вајчудноватије дрво или дубун расте при некојим изворима у

североамериканским пределима племена индијског Тускарора. Дрво је високо 6—7 стопа. На корену је дрво три пута тако дебело, као човек. На дрвету је доста грана. Но најнеобичније је на тој биљци то, што светли сама од себе. Светлост њена види се на миље далеко. Близу дрвета можеш читати и најситнија слова. Светлост долази од неке супстанције налик на гуму. По многи држе, да то светљење долази од неких паразита. Индијанци се плаше тога дрвета, па ни дању не усуђују се доћи му близу.

(Једно јевропско племе без новаца.) Да има још и данас којега племена у Јевропи, које још не познаје новца, потврђује једна монографија, која је изашла као додатак извештајима кавкаског одсека царско руског географског друштва. То је племе у тионетском округу губерније Тифлиске, и броји до 7000 душа, име му је Хевсури. У Хевсурији је јединка при одређивању цене једна крава (10 рубаља). Четири краве вреде једну кобилу. Примера ради овако се рачуна новчана глоба при телесним овледама (за убиство постоји крвна освета): Разбијена глава, да се мозак види, кошта 16 крава, кад се сломије кост и парчад да одпадне, плаћа се са 5 крава, а кад се само сломије 3 краве. Рана на челу кошта 3 јарца (7 рубаља 27 копејка). Особит и чудан начин убицајен је при овледама на лицу. Ако је овлеђено лице где брада расте, онда се на рану наизменце ређају зрна шенице и зрна јечма и то зрна шенична уздуж, а зрна јечмена попречно на рану. Кад се тако цела рана зрнељем постави, баца се две трећине зрнеља на страну. Колико зрнеља остане, толико се крава мора дати. Таква је процедура и кад се овледе делови лица осим браде а особито нос; само што у овом случају једна се трећина зрнеља баца на страну и што се место јесење узима пролетња шеница. Тешка овледа руке кошта 16 крава, а поједини прсти тешко овлеђени коштају и то: палац пет крава, кажипрет четири краве, итд. Најскупе је око кад се изгуби: 30 крава. Иначе распре пресуђују поротници.

(Из царства животињског.) Посматрач један природњак пише ово: Ишао сам једном кроз воћњак у којем је било и траве. Мало даље видео сам низ патака наравно паша патак напред а за њим његове једна за другом кадуње; са свим на послетку гегала се једна, која је била хрома; ход јој је тешко падао и сваких десет корачаји хтела је да стане, па да легне у траву. Но чим је то видела њена комшиница, — а то је она одма опазила — таки се окренула, за овом друга, па трећа... све до вође. Хрому су све кљуном кљуцале, док није сирота устала даље да путује. Та се процедура понављала више пута. Мене је пак јако занимало. Хрома је морала ићи, па како јој било.

(Девојка столар.) Недавно се уписала у столарску дружину у Копенхагн млада девојка, госпођица Софија Христиенсен, као столарски калџа, а пре тога је издржала сјајно прописану пробу, показавши шта је сама направила. Иста је кћи некога поморског капетана и још у раној младости тежила је за тим, сама себи да створи своју ексистенцију. За то је отишла једноме столару и била шегрт у њега; занат столарски брзо је изучила, јер је била и јако вредна и јако пажљива. Да би се могла ослободити т. ј. постати калџом, начинила је орман за књиге, који су стругњаци оценили и једногласно врло повољан суд изрекли.

САДРЖАЈ: Песништво: Из „Снохватица“: Ловац оста без лова. Зло се започело, а добро се свршило. Дрво успомене. Оче, благослови! Дневник једне жене. — Поука: Прадомовина Срба. Сврзнуте животиње. — Књижевност: А. Чехов. — Ковчежић: Књижевне белешке. Смесице.